Akademisyenlerin Türkiye'deki Lisansüstü Coğrafya Eğitimine Yönelik Görüşleri*

Academicians' Views on the Graduate Geography Education in Turkey

YASİR AYDOĞMUŞ

Özet

Yapılan bu çalışmada Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitiminin mevcut durumu ele alınmış ve halihazırdaki durum ortaya çıktıktan sonra da küresel bağlamda uyum için hangi noktalarda, neler yapılabilir ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Hedeflenen amaç doğrultusunda, alanında uzman akademisyenlerle mülakatlar ayapılmış ve "Türkiye'deki lisanüstü coğrafya eğitiminin kalite ve yeterlilikler açısından mevcut durumu ile ilgili çeşitli sorulara cevaplar aranmıştır. Sonuç olarak, Türkiyede lisansüstü coğrafya eğitiminde çeşitli sorunlar ve eksikliklerin olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuç bölümünde; tespit edilen bu sorunlar ile ilgili olarak farklı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü coğrafya eğitimi, yükseköğretim, akademik yeterlik, mülakat yöntemi

Abstract

This study included the current situation of graduate education in geography and tried to explain the solutions to the problems faced in order to raise the quality of geography education to the global standards. For this purpose, a deep interview was applied to some academicans and the current situation of graduate geography education in terms of quality and academic competency was researched in the study. As a result, some vital lacks were found related to graduate education in Turkey. Some suggestion were given in the conclusion section of the study.

Key Words: Graduate geography education, higher education, academic competency, deep interview method

* Bu çalışma, yazarın Doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir / *This work was published from one part of author's phd thesis.*

Yasir Aydoğmuş, Araş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, Coğrafya Eğitimi A.B.D., Diyarbakır, yasir.aydogmus@dicle.edu.tr

GİRİŞ

Bugün Dünya'da eğitim dinamik ve esnek bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Bundan dolayıdır ki değişik coğrafyalardaki gelişmiş ve gelişmekte olan çeşitli ülkeler, eğitim sistemlerinde dinamik ve esnek bir yapı inşa edebilmek için ortak platformlar oluşturmuş, bu platformlarda kısa ve uzun vadeli hedefler belirleyerek bilgi çağının ihtiyaç duyduğu eğitim sistemini ve çıktılarını hedeflemişlerdir. Diğer birçok alanda olduğu gibi eğitimde de küresel çağın etkilerinin yaşandığı bir dönemde Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitiminin nitelikler ve nicelikler açısından ele alınması önem arz etmektedir. Lisansüstü coğrafya eğitiminde yapı, süreç ve öğretim programları açısından temel yetkinliklere sahip, uluslararası düzeyde rekabet edebilecek seviyenin olup olmadığı ve çağın ihtiyaçlarını karşılayabilecek çıktıların ortaya konulup konulmadığı irdelenmesi gereken ve üzerinde çalışmalar yapılması gereken konular arasında yer almaktadır. Bu nedenle, alanda çalışmalar yapılmalı ve yapılacak durum tespitinin ardından çözüm adına alternatifler geliştirilmelidir.

Günümüzde bilimde ve teknolojideki baş döndürücü ilerleme ve sürekli değişim, eğitim alanında yapılan çalışmaların da bu değişime ve gelişime ayak uydurarak kendini geliştirmesini ve yapılan çalışmaların süreklilik kazanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik güncelliğin takip edilmesinin yanında alanda yapılan çalışmaların da takip edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, benzer çalışmaların coğrafya eğitiminde de yapılması önemli bir ihtiyaçtır. Böylece, Türkiye'de yükseköğretim coğrafya eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların incelenerek mevcut durumun ortaya konulması, eksik kalan, aksayan yönlerin tespiti ve dünya çapındaki eğilimler ışığında öneriler getirilmesi coğrafya eğitimine de katkı sağlayacaktır.

Bir yerde eğitimin kalitesi, yeterliği, belirlenen amaca uygunluğu hakkında fikir yürütmek ve bir kanıya varmak için eğitim süreçleri, uygulanan öğretim programı ve o eğitim sisteminin ürünleri/çıktıları incelenmelidir. Özellikle yükseköğretim, lisansüstü eğitim gibi bir alana odaklanmak için ise uygulanan öğretim

programlarına, akademik araştırma yeterliliklerine, ders vericilerin donanımlarına ve öğretme becerilerine, öğrencilerin kalitesine, ortaya çıkan ürün sayısı ve kalitelerine, yayınlanan makale sayısına, ulusal ve uluslararası akademik platformlardaki paylaşımlara (makale, konferans vb.), akademik camiadaki bilimsel ve sosyal ağlara (dernek vb.) ve kurulmuş olan ağların işlevselliği gibi ölçütlere bakmak gereklidir.

Küresel bağlamda yükseköğretim sistemlerini yeniden inşa etme yolunda ciddi adımlar atmış ya da atmakta olan ülkelere bakıldığında, bu ülkelerin; akademik çıktılar üzerinden bir kalite güvence sistemi oluşturarak, eğitim sistemlerini sürekli olarak kritiğe tabi tuttukları görülmektedir. Türkiye'de de; çalışmamızın ana konusunu oluşturan lisansüstü coğrafya eğitiminde belli kriterler belirlenerek bu sağlamanın yapılması gerekmektedir ki çağın gerekleri doğrultusunda sistem kendini yenileyebilsin ve geliştirsin.

Türkiye'deki üniversitelerde lisansüstü coğrafya eğitiminde; yaşanılan çağın ruhu ve mevcut sistemin karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve bu alandaki küresel eğilimler bilinerek coğrafyanın yükseköğretim ve lisansüstü eğitimi yeniden ele alınmalı ve bu alanda yeni sistemler geliştirilmelidir. Küresel ölçekte denenmiş ve başarıya ulaşmış sistemlerden istifade edilmelidir. Ancak sistemi aynen transfer etmek mümkün değildir. Çünkü her ülkenin sistemi, kendine özgü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de sistem yenilenirken ülkeye özgü bir şekilde yapılandırılmalıdır. Öğretim programının güncel, yeterli ve verimli olması, coğrafya eğitiminin amaca uygun işlemesi neticesinde dünya ölçeğinde faydalı sonuçların ve ürünlerin karşımıza çıkması sağlanacaktır. Aynı zamanda amaç; öğretim programında yer alan dersin içeriğiyle paralel olarak, hem toplum hem de birey olarak ulaşılacak noktadır.

Küreselleşme denilen kavramın bütün alanları etkilediği günümüzde zaman-mekân-teknoloji-iletişim bağlamındaki değişimler ve bu değişimlerin domino taşları gibi birbirine etkileri tüm alanlarda görülmektedir. Dünyada teknoloji ve bilim alanındaki baş döndürücü gelişim ve değişimi yakalamak ancak eğitimle gerçekleşebilir. Buna bağlı olarak eğitimi şekillendiren, eğitimin temel taşlarından biri olan öğretim programlarının amaçlar doğrultusunda dönem dönem tekrar ele alınıp yapılandırılmasına, içeriklerin yerel ve küresel değişimler bağlamında gelişen ve değişen amaçlar doğrultusunda yenilenmesine, güncellenmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye'de içerik, kalite, süreç vb. bakımından yükseköğretim ve lisansüstü eğitimi konu alan çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Karabağ ve Şahin (2007), "Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi" adlı kitapta coğrafya eğitiminin önündeki engeller başlığı altında bu konuyu ele almış ve engellerden birisinin, Türkiye'de akademik ve bilimsel yetersizlik olduğunu öne sürmüşlerdir. Yavuz (2012), akademik kalitenin tesisi konusu ile ilgili olarak Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi'nde yükseköğretime, kaliteli ve nitelikli bireylerin yetiştirilmesine temas etmiştir. Yavuz, gelişmiş ülkelerde 1980'li yıllarda başlayan bilgi toplumuna geçiş süreci, bilgi ekonomisi adıyla global bir kavram ortaya çıktığını ifade etmektedir. Ağıraliaoğlu 2013'de yaptığı Türkiye'de lisansüstü öğretim adlı çalışmasında, yüksek lisans ve doktorayı içeren lisansüstü programların bütün dünyada yüksek eğitimin üst seviyesi olduğunu, bu nedenle yüksek lisans ve özellikle doktora çalışmalarının herhangi bir yüksekokul veya ülke için çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Çalışmasında Türkiye'deki yüksek lisans ve doktora programlarını genel olarak dersler, tezler ve akademik çalışmalar açısından değerlendirmiştir.

Karakütük, vd. (2008)'e göre Türkiye'de lisansüstü eğitim konusunda yaşanan önemli bir sorun da 'akademik standart' eksikliği ya da daha doğru bir söyleyişle yokluğudur. Lisansüstü eğitim, maliyeti yüksek bir eğitimdir. Bu nedenle sıradan kurumlarda yapılması mümkün değildir. Yeterli sayıda öğretim üyesine sahip olmayan, kütüphane, laboratuvar, bilgisayar ağı, internet bağlantısı bulunmayan, gelişmesini henüz tamamlayamamış üniversitelerde, enstitülerin açılmasına, yüksek lisans ve özellikle doktora çalışmalarının yapılmasına izin vermek, bir tür akademik cinayet olarak nitelendirilebilir. İlhan'a (2009) göre ise, dünyada pek çok ülkenin yükseköğretim sistemlerinde, uluslararası standartlarda eğitim vermek, evrensel ölçülerde bilgi üretmek ve rekabet ortamına uyum sağlayacak, insan kaynağını yetiştirmek amacıyla yeniden yapılanma süreci yaşanmaktadır. Bu durum özellikle Avrupa ülkelerinde önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

Varış 1970 yılında yaptığı çalışmada, lisansüstü eğitimde amaç ve fonksiyon belirsizliği olduğunu, ayrıca lisansüstü eğitimin literatürden yoksun olduğunu belirterek bunun çözümünün iki yolla olabileceğini savunmuştur. Birincisi, ders veren öğretim üyesinin geniş bir hazırlık ile bireysel akademik kalitesini artırıp bu literatürü oluşturması, temel teori ve kavramları da kapsayacak bir biçimde öğrenciye sunması, ikincisi ise lisansüstü eğitime kabul edilen öğrencilerde yabancı dil şartı aranarak onların yabancı literatüre ulaşabilmelerinin teminidir.

Kurnaz ve Alev'in (2009) yaptığı çalışmaya göre; çalışmada katılımcılar tarafından belirtilen problemle-

rin genellikle ders seçim sürecinde bilgi ve rehberlik eksikliği, zaman uyumsuzluğu ve enstitü kriterleri olduğu dikkat çekmektedir. Ağıraliaoğlu 2013'de yaptığı Türkiye'de lisansüstü öğretim adlı çalışmasında sürece dair şunları belirtmiştir. Lisansüstü derslerin sayıca pek küçük bir kısmının gelişmiş ülkelerin standartlarında olduğu söylenebilirse de, büyük bir çoğunluğunda çok ciddi ve esaslı aksaklık ve eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin, dersi verenin kendisi, üniversite eğitimi boyunca dünya standardında böyle bir lisansüstü ders almamıştır.

Ayrıca, Varış (1970) çalışmasında tez konularının belirlenmesinde çoğunlukla öğretim üyelerinin etkin olduğunu vurgulamış, öğrencilerin sadece küçük bir grubun "birlikte tartışılarak karar verildiğini" söylediğini belirtmiştir. Ayrıca, Varış; lisansüstü eğitim sürecinin lisanstan daha avantajlı olduğunu ifade ederek lisans eğitiminde öğrencinin sayısal çokluğundan dolayı bireyselleştirilemeyen eğitim metotlarının ve grup çalışmalarının bireyselleştirilmesinin mümkün olduğuna vurgu yapmıştır. Günay (2011) ise yaptığı çalışmada Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması amacına yönelik olarak, sorunları, yükseköğretim alanında dünya genelindeki eğilimler, yapılandırma için genel ilkeler ve bazı öneriler dile getirmiştir.

Karakütük, vd. (2008) ise yaptıkları çalışmada yaptıkları bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymuşlardır. Buna göre, lisansüstü öğretimle ilgili yasal düzenlemeler yeterli değildir; doktora tez izleme süreci sorunsuz işlememektedir, mezunların tezlerini arşivleme ve erişime açık tutmada olanaklar yeterli değildir, öğretim üyelerinin tez danışmanlığı sayısı fazladır; enstitüde program açılan ana bilim dallarındaki öğretim üyesi sayısı yeterli değildir, lisansüstü öğretim amaçlarına ulaşmamaktadır, lisansüstü öğretimin yapıldığı dersliklerin sayısı yeterli değildir, öğrencilerden alınan harç miktarı az değildir ve öğrencilere sunulan hizmetler (sağlık, kültürel, sportif, yurt, kütüphane, rehberlik ve psikolojik danışmanlık) yeterli değildir.

Dilci (2011) çalışmasında çeşitli önerilerde bulunmuştur. Buna göre, lisansüstü eğitim sonucunda ulusal yeterlilikler ölçüt alınarak öğrenci kazanımları Avrupa Birliği seviyesine taşınmalıdır. Lisansüstü öğrencilerinin bağımsız çalışabilme yetkinliğinin kazanılması için öğretimsel faaliyetlere öğrenci merkezli uygulamaların yanı sıra lisansüstü öğrencilerine özgüven yeterliliğinin sağlayıcı yaklaşım biçimlerinin benimsenmesi için esas eğitim öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler gözden geçirilmelidir. Tatlı ve Adıgüzel'e (2012) göre ise küreselleşme sürecinde bilim, teknik ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler ile sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, eğitim sistemlerini de derinden etkilemiş, ülkelerin bu doğrultuda eğitim politikalarını değiştirmelerini ve geliştirmelerini zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmada, yukarıda detaylı olarak verilen çalışmalar dikkate alınarak Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitiminin mevcut durumu kalite ve yeterlilikler çerçevesi açısından ele alınmış ve halihazırdaki durum ortaya çıktıktan sonra da küresel uyum için hangi noktalarda, neler yapılabilir ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın problem cümlesi "Türkiye'deki coğrafya eğitiminin kalite ve yeterlilikler açısından mevcut durumu nasıldır?" ifadesi olup, bu temel problem kapsamında alanında uzman farklı akademisyenlerle mülakatlar yapılmış ve temel olarak aşağıdaki konularla ilgili çeşitli sorulara cevaplar aranmıştır.

- AB uyum süreci ve yeterlilikler
- Öğretim programları hazırlama, uygulama süreçleri ve kalite sorunu
- Danışmanlık süreçleri
- Öğretim programlarında olması gereken temel dersler

Alınan cevaplar neticesinde sonuç ve öneriler sunulmuştur.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir desene sahiptir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2006). Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun "ne kadar" ya da "ne kadar iyi" olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış elde etmek isterler. Örneğin bir dersin nasıl öğretildiği, bu ders için nasıl hazırlanıldığı, öğrencilerin neler yaptıkları, ne tür etkinliklerin işe koşulduğu, öğrenme sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırılır. Bunların gerçekleştirilebilmesi için öğrenci ve öğretmenin deneyimleri doğal ortamında gözlenmeye ya da raporlanmaya çalışılır. Bu örnek bu tür çalışmaları yapan araştırmacıların, bir olayın ya da olgunun hangi sıklıkla ortaya çıktığını sorgulamak yerine belli bir etkinliğin niteliği üzerinde odaklandıklarını göstermektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Le Compte ve Goetz'e göre (1984), nitel araştırmada çoğunlukla üç tür veri toplanır: "çevreyle ilgili veri", " süreçle ilgili veri" ve "algılara ilişkin veri" (Akt., Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel veri analizinin; verilerin düzenlenmesi, verilerin özetlenmesi ve verilerin yorumlanması olmak üzere üç temel aşaması vardır (Büyüköztürk ve diğ., 2009).

Nicel araştırma ise araştırma sürecinde elde edilen bilgileri sayısal değerlere dönüştürerek açıklayan bilimsel araştırma yöntemidir. Nicel araştırmada amaç insandan, kültürden ve zamandan bağımsız doğruları keşfetmek ve bunları evrensel yasalar olarak genelleştirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nicel araştırmalardan elde edilen bulgular genellikle sert, açık ve güvenilir olarak düşünülmektedir. Bu tür bulguların sistematik işlemler takip edilerek ve diğer araştırmacılar tarafından doğruluğu test edilebilecek bir biçimde oluşturulduğu savunulmaktadır (Ekiz, 2009).

Araştırmada, alanında uzman akademisyenlerle yapılan mülakatlar vasıtasıyla derinlemesine incelemede bulunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde alanında uzman farklı akademisyenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular araştırmanın amacına uygun olarak kategorilere ayrılarak aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Mülakat Bulgularının Kategori, Tema ve Alt Temalara Göre Dağılımı

Kategori	Tema	Alt temalar	Verilen cevaplar
			f
AB Uyum Süreci ve Yeterlilikler	Yeterlilikler	Lisans Ve Lisansüstü Coğrafi Yeterlilikler ve uzmanlaşma	2
		Disiplinler arası Program	1
		Akademik Çıktılar (Akademisyen Ve Akademik Ürün)	1
		Değer Yeterlilikleri	2
	Bilimsel Düzey Farklılıkları	Ülkelerarası Bilimsel Düzey Farklılıkları	1
		Türkiye'de Bilimsel Düzey Farklılıkları	1
	Standartlar	Öğretim Elemanına Bağlı Ders Sınırlılığı	1
		Uzmanlarla Öğretim Programı Oluşturma Çalıştayı	1
		Coğrafi Uygulama Dersleri	1
		Güncel Dersler	1
Öğretim Programları Hazırlama, Uygulama Süreçleri ve Kalite Sorunu	Uygulama Önündeki Engeller	Öğretim Elemanı Başına Düşen Lisansüstü Öğrenci Sayısı	1
		Akademisyen Olmayan Öğrencilerin İkinci Bir İşlerinin Olması	1
		Enstitülerin Daha Etkin ve Bağımsız İşlemesi Ve Sayısının Azaltılması	1
		Sisteme Bakış Açısı, Algılanma Şekli ve Lisansüstü Eğitimin Bir Kazanç Kapısı Olarak Görülmesi	2
	Öğretim Programı Uygulama Yeterlilikleri	Üniversitelerin Yeterlilikleri	2
		Akademik Yeterlilikler	2
		Öğretim Programlarında Entegrasyon Sorunu	1
		Bilimsel Metodoloji Eksikliği	1
	Akademik Gelenek	Öğretim Elemanına Bağlı Dersler ve Eleştirel Bakış Açısından Uzaklık	2
	Akademik Kalite	Uluslararasılaşmadaki Eksiklik	1
		Kalite Güvence Sisteminin Olmaması	1
		Yapısal Durum	1
Danışmanlık Süreçleri	Sistem	Türkiye'deki Akademik Gelenek ve İşleyiş	1
		Kalite Denetleme Sistemi	1
		İdeal Sistem	1
	Süreç İlişkisi	Bilimsel İdealizm ve Roller	4
Öğretim Programlarında Olması Gereken Temel Dersler	Teori	Genel Teori Bilgisi Kazandıran Dersler	4
		Uzmanlık Alanına Ait Teori Bilgisi Kazandıran Dersler	2
	Metot	Genel Metot Bilgisi Kazandıran Dersler	2
		Uzmanlık Alanına Ait Metot Bilgisi Kazandıran Dersler	3
	Alan	Küresel Kavramlarla Entegre Alan Bilgisi Kazandıran Dersler	1
Toplam			47

Buna göre, alanında uzman altı akademisyenle yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye'de lisansüstü coğrafya eğitiminin genel durumu ile ilgili, katılımcılar tarafından toplam 47 cevap verilmiştir. AB uyum süreci ve coğrafi yeterlilikler, lisansüstü coğrafya öğretim programları ve uygulama süreçleri, lisansüstü coğrafya öğretim programlarında olması gereken temel dersler ve lisansüstü coğrafya eğitiminde danışmanlık süreçleri kategorileri altında verilen cevaplar temalara ve alt temalara ayrılarak verilmiştir.

AB Uyum Süreci ve Yeterlilikler

Bu kategoride görüşmecilere yöneltilen AB uyum süreci ve yeterliliklerle ilgili sorulara verilen cevaplardan üç tema oluşturulmuştur. Bunlar; yeterlilikler, bilimsel düzey farklılıkları ve standartlardır. İlgili temalar ve alt temalar aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Yeterlilikler teması altında; katılımcılar lisans ya da lisansüstü coğrafya eğitiminin uzmanlaşmaya yönelik planlanması gerektiğini, ayrıca hocaların ders yüklerinin fazla olmasının uzmanlaşma yönünden akademisyenlerin gelişimine olumsuz etki ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar uzmanlaşma ve yeterlilikler ile ilgili daha yenilikçi bir yaklaşım benimsenmesini belirterek bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; "Sahip olunması gereken yeterlilikler bağlamında temelde bazı hususların çok iyi bilinmesi gerekir örneğin bir coğrafyacı çok iyi bir dünya coğrafyası bilgisine sahip olmalıdır. Ancak o zaman sentezler ve analizler yapabilir ve aradaki benzerlikleri ve farklılıkları anlayabilir. Bunu yaparken de katalokcu bir tarzda değil bilgiyi hazmederek yapmalıdır. Bunun yanında coğrafyanın alt dalları (Fiziki coğrafya, beşeri coğrafya vb.) ile ilgili temel bilgilere sahip olması gerekir. Üzerine bilgi inşa edip argüman geliştireceği için temel bilgilerinin iyi olması gerekmektedir" (5.Görüşmeci).

Çalışma grubundaki hocalar lisans ya da lisansüstü coğrafya eğitimi alan öğrencilerin ilgi alanlarına göre coğrafya ile ilintili dersleri alabilmeleri konusunda Bologna süreci bağlamında da değerlendirme yaparak görüş bildirmişlerdir. Konu ile ilgili olarak katılımcı; "Öğrenciye lisans ve yüksek lisans düzeyinde bütün coğrafya ilmini okutup ayrıca ilintili olduğu ilimlerden de ders almasını sağlamak. Mesela öğrencinin mimarlığa da yatkın olduğunu görüyoruz mimarlık fakültesine gitsin mimarlık dersini dinlesin? Mimarlık tarihini dinlesin? Ziraat fakültesine gitsin aynı zamanda toprak ilmi dersi alsın, fen fakültesine gitsin tektonik dersi alsın?" (1.Görüşmeci) demiştir.

Görüşmeciler üniversitelerde disiplin çeşitliliği açısından yeterli hoca sayısının olmayışı ve bunun gibi bazı diğer temel eksikliklere bağlı olarak akademik kalitenin düştüğünü şu şekilde belirtmiştir; "….kalitesiz mezunlar ortaya çıkmış oluyor. Sadece işte transkriptleriyle dersi almış olan ve sınıfını geçen insanlar ortay çıkıyor bu da akademik kaliteyi düşürüyor…." (4. Görüşmeci).

Görüşmeciler, insan ve doğa arasındaki ilişkinin etik bir konu olduğunu vurgulayarak coğrafyacıların bu süreçte aynı zamanda etik değerlere sahip olması gerektiğini belirtmiş ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir; "….coğrafyacı, etik değerlere sahip olmadır. Bu konuyu 3'e ayırabiliriz. 1. Bireysel etik değerlere sahip olma. 2. Bilimsel etik değerlere sahip olma. 3.Toplumsal etik değerlere sahip olma. Yani çalışmalarımızı yaparken bu üç konuda kaygımız olmalıdır. Doğa ve insan arasındaki ilişki etik bir durumdur. Bizim hem kendi çalışmalarımız açısından hem de coğrafya camiası olarak ortak etik değerlerimizi oluşturmamız gerekmektedir. Eklemek istediğim bir farklı husus da şudur; bireysel duruş ve bireysel becerilerin akademik beceri ve akademik duruşla çok önemli bir ilişkisi vardır. Bu konu da önem arz etmektedir" (6.Görüşmeci).

Katılımcı, AB uyum süreci ve Bologna bağlamında yapılmak istenen yeniliklere uyumda düzey farklılıkları olduğunu belirterek şunları ifade etmiştir; "Öncelikle Bologna sürecine tabi olan ülkelerde bilim aynı seviyede değil. İngiltere'de farklı, Fransa'da daha farklı, Almanya'da daha farklı vs. dolayısı ile eşit şartlarda değiliz. Dünya çapında zaten bir birlik sağlanmış değil fakat Bologna süreci ortaya bazı kriterler koyuyor ve bu kriterlerin üniversiteler tarafından yakalanmasını istiyor."(2.Görüşmeci)

Çalışma grubundaki hocalar "... bazı bölümler itibari ile öğretim elemanı sayısı ve öğretim elemanlarının alan çeşitliliğinin yeterli olmamasına bağlı olarak lisansüstü eğitimin arzu edilen düzeyde verilemediğini…" ifade etmiştir (4.Görüşmeci).

Çalışma grubundaki katılımcılar coğrafya programlarında uygulama derslerinin önemini vurgu yapmışlardır. Bu konudaki örnek ifade şu şekildedir.; "….edilen bilgiler elbette biraz kitabi kalıyor. Pratiğe dökülemiyor öğrenciye saatler boyu anlatırsınız, örneğin peri bacası, bir peri bacasının oluşumunu öğrenci bir türlü anlayamaz ama bizzat götürüp mümkün olursa Göreme'de şöyle yüksek bir yere çıkarıp da oradan çıkıp bakmasını sağlarsanız öğrenci derhal anlayabilir. …." (3.Görüşmeci).

Öğretim Programları Hazırlama, Uygulama Süreçleri ve Kalite Sorunu

Görüşmecilere yöneltilen "Bolonya süreci bağlamında derslerin içerikleri ve öğretim programları genelde batıdaki üniversitelerden, kopyalanarak kâğıt üzerinde çok düzgün gözüküyor fakat pratikte sürecin bu şekilde işlemediğine dair görüşler var. Bu konuyla alakalı görüşlerinizi alabilir miyiz?" sorusuna verilen cevaplardan "öğretim programları hazırlama, uygulama süreçleri ve kalite sorunu" kategorileri oluşturulmuştur. Ortaya çıkan kategoriler "uygulama önündeki engeller", "öğretim programı uygulama yeterlilikleri", "akademik gelenek" ve "akademik kalite" başlıkları ile temalara ayrılmıştır.

Çalışma grubundaki bir görüşmeci, öğretim programının uygulama sürecinde meydana gelen problemin "…,hoca başına düşen öğrenci sayısının fazla olmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir…." Ayrıca, lisansüstü öğretim programın uygulanmasının önündeki bir engelin de, "…üniversitede çalışmayan, lisansüstü eğitim gören öğrencilerin başka bir işte çalışmalarına bağlı olarak, lisansüstü programa kısıtlı zaman ayırabilmeleri olduğun…" belirtmişdir (1.Görüşmeci).

Çalışma grubundaki hocalar, öğretim programının uygulayıcılarının donanım, bakış açısı gibi özelliklerinin önemine vurgu yapmışlardır; "…tüm üniversitelerin aynı programı uygulaması mümkün değildir. Sebebine gelince; sistem insana dayalı gitmektedir ve insanların bakış açıları, performansları, kapasiteleri ya da geleneksel tutumlarına bağlılıkları gibi özellikleri farklılık gösterdiğinden dolayı program aynı da olsa, uygulama farklılık göstermektedir ve (2.Görüşmeci). Katılımcı, bakış açılarının değişmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir; "….Anlayışlarımızın değişmesi, derslerin niteliklerinin değişmesi gerekmektedir. Akademik yapımızın da değişmesi gerekmektedir yani unvana göre değer verme değil de, bilimsel çalışmaların kalitesine, bilimselliğine göre değer vermeliyiz.." (6.Görüşmeci).

Katılımcı, öğretim programında belirtilen programın ve içeriğin uygulanabilmesi için bazı yeterliliklerin olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir;"….Bu sürece uyum sağlamakla yükümlü olan üniversitelerin değişik alanlardaki yetersizlikleri de öğretim programının kâğıt üzerinde, web sayfalarında istenilen şekilde gözükmesine fakat sistemi işletecek yeterlilikte kadroların ya da eksiklerin olması uygulamada farklılıklara sebebiyet vermektedir"(2.Görüşmeci).

Katılımcı, "…öğretim programını hayata geçirecek olan öğretim elemanlarının dersleri verebilme yeterliğine sahip olması gerektiğini, ayrıca öğretim programının Bologna sürecinde istenilen şekilde hazırlandığını ve uygulamada farklılıkların olduğunu belirtmişlerdir " (3.Görüşmeci).

Öğretim programlarının AB uyum sürecinde yeniden düzenlenerek ulusal nitelikten çıkarılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu konuda; "…Bologna sürecine uyum sağlayabilmek için öğretim programlarını tekrar ele almalıyız. Aslında biz coğrafyanın metodolojisini öğrencilere versek, bilimi öğretsek onlara, onlar Türkiye örneklemi yapabilirler. Bizim handikaplarımızdan birisi de işte budur. Biz bilimi Türkiye'ye kilitlemişiz" ayrıca "…bizim bazı kavramlara yüklediğimiz anlamların uluslararası bilimsel tanımlardan farklılık gösterdiğini " ifade etmiiştir (6.Görüşmeci)

Katılımcı; "…Bizde gelenekler çok hâkimdir. Belki de bu bizim kültürümüzdeki hocaya saygı ve sadakatin bir yansımasıdır bu mutlaka olmalıdır, fakat bunu bağımsızlaştırmanın bir yolu olmalıdır" (5.Görüşmeci) diyerek Türkiye'de oluşmuş olan akademik gelenekten kaynaklanan bazı problemler olduğuna da vurgu yapılmıştır.

Ayrıca bilimin uluslararası gelişmelerin gerisinde kaldığı ve üretmeden, olduğu gibi bilgi alınarak özümsenmeye çalışıldığına yönelik görüş bildirilmiştir. Bu konudaki görüş şu şekildedir; "….Kalite düşüklüğünün diğer Bir sebebi de uluslararasılaşmadaki eksikliklerdir. İnsanlar özüne vakıf olmadıklarından dolayı programları kopyalıyor fakat özü bilmeyince şekilsel olarak yapıyorlar fakat aslı gibi işlemiyor. Bu durumun Coğrafyacılar Derneği gibi kurumların insanları bir araya getirip tartışma kültürünü yaygınlaştırması ile uluslararasılaşmayı kolaylaştırıcı bir kısım politikaların benimsenmesi ve YÖK'ün yurt dışı programları gibi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurt dışı programları gibi programların yaygınlaştırılması ile çözümü mümkündür. Bugünkü duruma bakıldığında akademiada bir kalitesizlik hâkim gibi düşünen hocalarımız olsa da artık bazı şeyler kırılmıştır ve önümüzdeki 5-10 yıllık süreç içerisinde akademianın kendi kalitesini oluşturacağına inanıyorum" (5.Görüşmeci) ayrıca görüşmeci kalite kontrol mekanizmalarının olmayışına ve dolayısıyla niteliğin önemine vurgu yapmıştır.

Danışmanlık Süreçleri

Lisansüstü eğitimin en önemli boyutlarından biri de öğrenci ve danışman arasında yürüyen süreçtir. Bu sürecin kalitesi ve karşılıklı olarak sağlıklı işlemesi kaliteli akademik çıktıları netice verecektir. Bu süreçte öğrenci çalışma alanına motive olmuş ve istikrarlı bir çalışma temposu sergilemelidir. Danışman ise bu istikrarın sağlanmasında ve öğrenciye belli bir bakış açısı kazandırma, hem de metodolojik bir yaklaşım geliştirebilme açısından ciddi önem arz etmektedir. Bu ve bunun gibi birçok değişkeni mülakata katılan görüşmecilerle tartıştık.

İdealist akademisyen ve akademik performansın bilimin gelişmesinde önemli olduğu ve bu doğrultuda çeşitli kriterlerin belirlenmesi gerektiğine yönelik görüş bildirilmiştir. Bu konudaki görüş şu şekildedir; "….Gözlemlediğim kadarı ile bu süreç çok denetlenebilen bir mekanizmaya sahip değil. Çalışma neden gecikti? Vs. gibi. Bu süreçlerin tamamen insanların kendi inisiyatiflerine kalmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu süreci etkileyen diğer bazı etkenlerde şunlardır;

öğrencinin kişilik özellikleri, danışmanın kişilik özellikleri, üniversitenin akademik gelenekleri vb. Eğer Türkiye'de sizin bir kalite denetim süreciniz olsa bu süreçlerin daha güzel işleyeceğine dair kanaatim var. Amerika'da ya da İngiltere'de bu süreçlerin doğru işlemesinin sebebi; oralarda bu süreçleri denetleyen kalite ajansları var ve bu ajanslar üniversiteleri gelip denetliyorlar. Bu denetleme neticelerine göre o bölümlere fon gidiyor ya da gitmiyor. Bunu yapamadığımız için, kalite güvencesi sistemi oluşturamadığımız için birçok sorunlar çıkıyor ve iş hocaların idealizmine kalmış oluyor. Hocanın idealizmi varsa gayret ediyor öğrencisine bir şeyler vermeye çalışıyor eğer yoksa öğrenci kendisi ne kadar bir şey öğreniyorsa onunla kalıyor. Bu anlamda mutlaka bir kalite güvence sisteminin gelmesi gerektiğini de düşünüyorum…." (5.Görüşmeci).

Ayrıca akademisyenlik rolünün idealist olmayı gerektirdiği ve bu bağlamda da danışmanlık sürecinde öğrencilere akademisyenlik rolünün, dolayısıyla idealistliğin aktarılmasının gerekliliğine olan ihtiyaca vurgu yapılmıştır. Bu konudaki görüşler şu şekildedir;

"Danışman ve öğrenci arasında karşılıklı sorumluluklar vardır ve süreci birlikte sık görüşerek yürütmelidirler. Aslında bu süreç bir usta-çırak ilişkisi içerisinde olmalıdır. Danışman ve öğrenci arasındaki süreç karşılıklı fedakârlıkta bulunarak ve sorumluluklarımızı yerine getirerek sürmesi gereken bir süreçtir. Dolayısı ile daha öncede bahsettiğim gibi bilimsel idealizm de bu süreçte önem arz eden bir husustur" (2.Görüşmeci). Diğer bir görüşmecinin bu konudaki görüşleri şu şekildedir; "….Bu sürecin karakteristik yapısı şöyle olmalı bence; yüksek lisansta öğrenci, araştırma nasıl yapılır, veri nasıl toplanır, nasıl bir araya getirilir ve nasıl analiz edilir gibi genel araştırma yöntemlerini öğrenmeyi hedefleyecek. BU süreçte danışman öğrenciye yol gösterecek, adayın yaptığı çalışmaları okuyacak, bölümleri kurgulayacak, önerilerde bulunacak. Tez aşamasına gelindiğinde ise çalışmayı bizzat öğrenci yapacak. Hele ki doktora tezi, artık bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılacağından çok bir model geliştirecek, var olan modeli Türkiye'ye uyarlayacak, bir soruna çözüm bulacak…." (4.Görüşmeci).

Katılımcılar tarafından "…teorik alt yapının önemine vurgu yapılarak, özellikle ders aşamasında bu sürecin tamamlanması gerektiği ve bunun da bilgi üretimi için son derece önem taşıdığı" (5.Görüşmeci) belirtilmiştir.

Öğretim Programlarında Olması Gereken Temel Dersler

Yüksek lisans, doktora yapacak ve akademik çalışmalarda bulunacak öğrencilerin temelde bazı dersleri almış ve yapacağı alanla ilgili teorik ve pratik temel bilgileri edinmiş olması gerekmektedir. Örneğin bilim felsefesi, bilim tarihi gibi temel dersler. Özellikle coğrafya alanında yüksek lisans ya da doktora yapacak öğrencilerin ise coğrafi düşünce tarihi gibi dersleri mutlaka alması gerekmektedir. Bu bağlamda mülakat vesilesi ile bu derslerin gerekliliği nedir ve uygulamada nasıldır? Bunu anlamak için sorduğumuz sorulara verilen cevaplar şu şekildedir;

Katılımcılar genel teori bilgisi kazandıran derslerin önemine vurgu yaparak, alınması gereken dersler ve bu derslerin önemine yönelik görüş belirtmişlerdir. Katılımcı görüşlerine ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir;

"Bilim tarihi, bilim felsefesi, coğrafi düşünce tarihi vb. derslerin mutlaka lisansüstü eğitimde olması gerekmektedir ve bunların felsefesi öğrencilere anlatılmalıdır. Bilim, insana ve ekonomiye bağlı olarak geliştiği için işin insana bakan yönünde akademisyenlerin çalıştıkları alanları temelden itibaren iyi bilmeleri bu gelişimin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu derslerle birlikte akademisyenlere bilimsel idealizm aşılanması da gerekmektedir." (2.Görüşmeci). "….Lisansüstü düzeydeki bir akademisyenin edinmesi gereken iki temel şeyden bir tanesi teoridir. Teori denen şey literatüre hâkimiyettir. Aslında bazen bu yanlış algılanabiliyor. Postmodernist perspektifle mi yazmış marksist bir perspektifle mi yazmış vs. gibi. Literatür denince aslında anlaşılması gereken çalışma konusu ile ilgili dünyadaki literatürün bilinmesidir. Teori sizin esnek bakış açısını ve görünenin arkasındaki anlamları keşfetmenize, gerçekte ne anlama geldiğini anlamanıza ve sonuçta daha anlamlı bilgiler ortaya koymanıza yardımcı olur" (5.Görüşmeci).

Görüşmeciler tarafından, uzmanlaşmanın amaca uygunluğuna ve bilim kimliğine dikkat çekilerek, coğrafya ilminin gelişme gösterebilmesi için uzmanlık alan derslerinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu konuya ilişkin görüşler aşağıda verilmiştir;

"Tarih ve coğrafyanın gelişim sürecini de tam bilmediğimiz için konseptini de oturtamıyoruz. Bazen jeolojiye dalıyoruz, bazen de sedimantolojiye, bazen de ilgi alanına göre meteorolojiye, sosyal bilimci de nüfusa, demografiye gidiyor iyice dalıyor, öbürü tarihe dalıyor açılıyor bu sefer coğrafyadan bir ürün çıkmıyor. Yan ve alt dallara kaymış oluyor. Coğrafyanın konseptini bilmek için o tarihi süreci de bilmek lazım. Bizim, Coğrafya da Geçmiş Kavramlar ve Tanımlar diye coğrafyanın gelişim sürecini önemli isimleri, neyi ifade ettiği konusunda bir dersimiz var. Bu konuda

ders notları da kitabı da var…." (4.Görüşmeci). "….Açıkçası şöyle söylemeliyim Türkiye'de bilim kimliğimiz olmamasının temelinde bir felsefemizin ve paradigmamızın olmayışı vardır. Aslına bakarsanız tasvirin üzerine bina edilmiş bir coğrafya var ki bu da bir metottur fakat, bilimler geçmişten günümüze, günümüzden de geleceğe şarltların değişimine bağlı olarak hem içerik hem de metodolojik olarak gelişmek zorundadır" (6.Görüşmeci).

Katılımcılar bilimsel yöntemin elde edilen bilimsel sonucun geçerliliği ve güvenilirliği açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşler genel olarak şu şekildedir "Lisansüstü düzeydeki bir akademisyenin edinmesi gereken temel şeylerden bir tanesi de yöntemdir. Yöntemin çok farklı alt dalları vardır nicel, nitel yöntemler vs. nitel yöntemleri açtığınızda da çok farklı başlıklar vardır. Veri toplama, ileri istatistik, analiz etme, sentezleme vb. aynı şey nicel yöntemlerde vardır. Karma yöntemler dediğimiz ikisinin beraber kullanıldığı yöntemler de vardır. Dolayısı ile bildiğinizi nereden biliyorsunuz? Neyi biliyorsunuz ve nasıl biliyorsunuz meselesine geliyor. Yani ontoloji ve epistemoloji meselesine geliyor. Örneğin coğrafyanın tanımını yaparken coğrafya insan ve çevre arasındaki ilişkiyi inceler deniyor. Burada insandan maksat nedir? Çevreden maksat nedir? Sizin ontolojiniz oluyor aslında bu sizin varlık tanımlamanız dolayısı ile varlık hakkındaki varsayımlarınız sizin bakış açınızı şekillendiriyor. Siz insan deyince bireyi algılıyorsanız bakış açınız ona göre şekilleniyor ve ona göre üretiyorsunuz. Ontolojiyi çok net ortaya koymak lazım. Epistemolojiye gelince sahip olduğunuz bu tanıma/bilgiye nasıl eriştiniz? Burada yöntem daha önemli hale geliyor. Ortaya koyduğunuz bilginin bir kısım göstergelerle ortaya konulması gerekmektedir. Yoksa söylediğiniz şey bilimsel olarak çok bir şey ifade etmez…." (5.Görüşme).

Görüşmeciler, akademisyenlerin; uzmanlaşılan alanın yanı sıra metot ve genel alan bilgisine de sahip olmaları gerektiğinin akademik kalite için önemli olduğunu da vurgulamışlardır. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir;

"Amerika'daki doktora yeterlilik sınavları aslında bu konuda bize yol göstericidir üç alandan sizi test ederler. Bunlardan bir tanesi metot, bir tanesi teori, bir diğeri de uzmanlık alanınızdır. Size derler ki uzmanlık alanınızı belirtin kent mi çalışacaksınız ekonomi mi çalışacaksınız bunu deklare etmenizi isterler. Alanınızı da iyi bilmeniz gerekir. Yani özet olarak metot, teori ve alan ile ilgili dersler olmalı ve öğrenci bu derslerde iyi bilgi sahibi olmalıdır" (5.Görüşme). "….Bugün gelinen seviyede bilimsel teknolojiler de gelişmiştir. Google Earth denen bir gerçeklik var mesela sahaya gitmeden ekran başından saha yapabilirsiniz mesela. O zaman bizim bilim olarak kendimizi revize etmemiz gereklidir" (6.Görüşmeci).

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitiminin mevcut durumunun mülakat yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitimini oluşturan temel etkenler -öğretim programı özellikleri, süreç özellikleri, yapı, akademik yeterlilikler vb. temalar ele alınıp, akademisyenlerin Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitimine yönelik görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır ve bu çalışma sonucunda çok önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde ilkokuldan yükseköğrenime kadar olan eğitim kademelerinde, dünyadaki gelişime bağlı olarak uluslararası ve ulusal düzeyde yapısal değişimlerin yapıldığını ya da yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Belli bir eğitim kalitesinin oluşabilmesi ve eğitim almış olan bireylerin alanlarında uzman ve yetkin kişiler olabilmesi için eğitimde oluşturulmuş standartlar ve yeterlilikler önem arz etmektedir. Dünyadaki gelişime ayak uydurmak isteyen ülkeler, eğitimde belli standartlar ve yeterlilikler belirleyerek bireylerin "hangi kademeden mezun olduğunda, hangi yeterliliklere sahip olmaları gerektiğini" belli çerçevelerle ortaya koyup eğitim kalitelerini yükseltmeye çalışmakta ve bireylerin eğitim aldıkları alanlarda daha yetkin olmalarını istemektedirler.

Katılımcılar, coğrafyacıların ne iş yapacakları netleşmeli (mesleki formasyon) görüşünü paylaşmaktadırlar. Danışmanlık fonksiyonunun yeterince iyi yürütülmediği, bilimsel yayın vb. alanlarda yöntem ve tekniklerin yeterince öğretilmediği, gerekli yönlendirmelerin yeterince yapılmadığı, yükseköğretimdeki gelecek için kariyer planlaması konusunda danışmanların öğrencilere yeteri kadar yardımcı olamadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca, iyi bir lisansüstü öğrenimin günceli takip eden, araştırma yöntem ve metotlarına hâkim olan, yapılan çalışmaların pratikte nasıl bir fayda getireceği noktasında derin bilgiye sahip olan ve öğrencisini bu yola kanalize edebilen hocalar vasıtasıyla sağlanabileceğini ifade etmektedirler.

Ayrıca, coğrafya eğitimi alanında çalışma yapan akademisyenler arasında dayanışmanın yetersiz olduğunu, coğrafya eğitimcilerinin kendi alanlarının dışındaki akademisyenlerle de ortak çalışmalar yapmaları gerektiğini, her akademisyenin kendi uzmanlık alanı ile yapacağı çalışmaların daha etkili sonuçlar vereceğini, hatta kendi alanlarında da (örn; yöntem ve teknik, ders kitapları, program geliştirme vb.) uzmanlaşmala-

rının gerektiğini belirtilmişlerdir. Lisansüstü eğitimde hem akademik yeterliliğin hem de dil ve eğitim kalitesinin artırılması için, tüm akademisyen adayı öğrenciler en az bir yıl metodoloji, dil ve alan dersleri için yurt dışına gönderilmelidir. Bu durum mütekabiliyet prensibi içinde yapılırsa daha faydalı ve ucuz olur diye düşünüyorum, demişlerdir.

Katılımcılara göre; Türkiye'de genel olaral lisansüstü eğitimi, çoğunlukla yeniliklere kapalı şekilde yapılmaktadır. Danışman olan öğretim üyesi, nasıl bir gelenekten geldiyse öğrencisini de o şekilde yetiştirmeye çalışmaktadır. Akademik kalite sorunu mevcuttur ve akademik kalite güvencesinin oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, geleneksellikten çıkıp, daha modern bir bakış oluşturarak ve yurtdışındaki yürütülen çalışmaları tarz, yöntem, amaç gibi birçok açıdan analiz ederek eş değer olacak bir yaklaşım sergilenmelidir.

Bu sonuçlara göre, AB uyum süreci ve yeterlikler, öğretim programı hazırlama, uygulama süreçleri ve kalite sorunu, danışmanlık süreçleri, öğretim programlarında olması gereken temel dersler konularında sorunlar bulunmaktadır.

AB uyum süreci ve yeterlilikler ile ilgili problemler; yeterlilikler, bilimsel düzey farklılıkları ve standartlardır. Buna göre; lisans ve lisansüstü coğrafi yeterlilikler ve uzmanlaşma, disiplinler arası program, akademik çıktılar (akademisyen ve akademik ürün), değer yeterlilikleri, ülkelerarası bilimsel düzey farklılıkları, Türkiye'de bilimsel düzey farklılıkları, öğretim elemanına bağlı ders sınırlılığı, uzmanlarla öğretim programı oluşturma çalıştayları, coğrafi uygulama dersleri güncel dersler alt başlıklarında sorunlar bulunmaktadır.

Öğretim programları hazırlama, uygulama süreçleri ve kalite sorunu ile ilgili problemler uygulama önündeki engeller; öğretim programı uygulama yeterlilikleri, akademik gelenek ve akademik kalitedir. Öğretim elemanı başına düşen lisansüstü öğrenci sayısı, akademisyen olmayan öğrencilerin ikinci bir işlerinin olması, enstitülerin daha etkin ve bağımsız işlemesi ve sayısının azaltılması, sisteme bakış açısı, algılanma şekli ve lisansüstü eğitimin bir kazanç kapısı olarak görülmesi, üniversitelerin yeterlilikleri, akademik yeterlilikler, öğretim programlarında entegrasyon sorunu, bilimsel metodoloji eksikliği, öğretim elemanına bağlı dersler, eleştirel bakış açısından uzaklık, uluslararasılaşmadaki eksiklik, kalite güvence sisteminin olmaması, yapısal durum alt başlıklarında problemler yaşanmaktadır.

Danışmanlık süreçleri ile ilgili olarak sistem ve süreç ilişkisinde sorunlar yaşanmaktadır. Alt problemler ise; Türkiye'deki akademik gelenek ve işleyiş, kalite denetleme sistemi, ideal sistem ve bilimsel idealizm ve rollerdir. Öğretim programlarında olması gereken temel dersler problemi ile ilgili olarak ise teori, metot ve alanda problemler yaşanmaktadır. Genel teori bilgisi kazandıran dersler, uzmanlık alanına ait teori bilgisi kazandıran dersler, genel metot bilgisi kazandıran dersler, uzmanlık alanına ait metot bilgisi kazandıran dersler ve küresel kavramlarla entegre alan bilgisi kazandıran dersler bu alandaki alt problemlerdir.

Sonuç olarak, Bologna Süreci, küreselleşme ve dünyadaki değişim, piyasa ve kamu talepleri Türk yüksek öğretim sistemini reforma doğru itmektedir. Bunun bir sonucu olarak, coğrafya da dahil olmak üzere, Türk yüksek öğretim sistemi önemli değişiklikler geçirmektedir. Birçok bölüm ders programlarını yenilemekte, araştırma yöntem ve teknikleri dersini programlarına eklemekte ve uluslararası ağlar geliştirmektedirler. Bununla birlikte, öğretim üyesi başına düşen ders yükü hala çok yüksektir ve kalite güvencesine nadiren ulaşılmaktadır. Sonuç olarak, öğrencilerin almak zorunda olduğu ağır ders yükünü göz önüne almaksızın, bu programlarda kazanılan temel akademik becerileri yetersizdir. Akademik danışmanlık sistemi de arzu edilen derecede değildir. Çoğu durumda, öğrenci uygun rehberlik olmadan gerekli becerileri öğrenmek zorundadır.

Ayrıca, Türk coğrafyacılar araştırmalarını sunabilecekleri ve yayımlayabilecekleri alternatif akademik platformların eksikliğini duymaktadır ve düzenli yıllık toplantılar yeterince yapılmadığından ve diğer kurumlarla çok az sayıda ağ geliştirildiğinden Türkiye'de coğrafyacıların kurumsal temsili endişe verici boyutlardadır. Bu nedenle, araştırma sunmak ve geri bildirim almak için özgür bir platformun olmayışı Türkiye'de birçok coğrafyacının akademik becerilerinin gelişimi için önemli bir handikaptır. Mevcut birçok akademik dergi istisnaları olmakla birlikte genellikle bölüm bültenleri işlevindedir. Ayrıca, hakemlik sürecinde şeffaflığın olmayışı yayınlarda önemli kalite sorunları yaratmaktadır. Sonuç olarak, Türk coğrafyası dernekleriyle, toplantılarıyla, dergileriyle ve diğer kurum ve diğer disiplinlerin üyeleri ile oluşturacakları ağları ile güçlü bir kurumsal temsile ihtiyaç duymaktadır. Lisansüstü programların kalitesinin yükseltilmesi, uluslararası bağlantılar kurma, işbirliği fırsatlarını geliştirme ve yüksek kaliteli yayınlar üretme için yararlı olacaktır. Bunun için, lisansüstü öğrencileri sağlam bir şekilde araştırma yöntemi becerileri ve teorik altyapı ile donatılmış olmalıdır.

Türkiye'de son dönemde sayısı artan bölümlerin sayısal çokluğu ile beraber eğitim kalitesinin ve öğrencilerine kazandıracağı yeterliliklerin de artması gerek-

mektedir. AB uyum sürecinde belirtilen Avrupa'da ortak bir yükseköğrenim alanının oluşturulması çalışmaları kapsamında ortaya çıkan yeterlilik çerçevelerine bağlı olarak coğrafyacıların da bu yeterlilikleri kendi alanlarında da sağlamaları gerekmektedir.

Öneriler

Yapılan araştırmada, Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitiminin uluslararası standartlara uygun olarak sürdürülebilmesi ve mevcut sorunların çözülebilmesi için nelerin yapılması gerektiği ile ilgili öneriler aşağıda sunulmuştur.

Yükseköğretim sistemi ve öğretim programları ile ilgili öneriler

Coğrafya lisansüstü eğitiminin sorunlarının çözümünü bağımsız olarak coğrafya alanı ile ilgili atılacak adımlarla sağlamak mümkün değildir. Coğrafya ile ilgili yaşanan çoğu problem aslında temelde Türkiye'deki yükseköğretimde yaşanan sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, lisansüstü coğrafya eğitiminin sorunlarının çözümü için en az coğrafya ile ilgili sorunlarla uğraşmak kadar yükseköğretimdeki genel sorunların çözümü için gerekli yenilik ve düzenlemeleri yapmak gerekmektedir.

Yükseköğretimin ve hedeflerinin günlük siyasi gelişmelerden etkilenmeyecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir.

Bologna sürecinin özellikle yüksek lisans ve doktora eğitimi için belirlediği yeterliliklerin doğru bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de lisansüstü coğrafya öğretim programlarının ülkenin bilim insanı ihtiyacının karşılanması açısından da önemi dikkate alınmalıdır. Bu açıdan yüksek lisans programları ağırlıklı olarak araştırma ve araştırmacı kavramı üzerinde yoğunlaştırılmalı, ders ve tez sürecinde öğrencilerin bir bilimsel araştırmanın nasıl yapılabileceği ile ilgili temel bilgi ve becerileri elde etmesi hedeflenmelidir.

Türkiye'de dersler ve ders içerikleri açısından lisansüstü coğrafya öğretim programlarında bir standartlaşmadan bahsetmek şimdilik mümkün değildir. Yapılacak çalışmalarla lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının amaçlarının, verilen derslerin ve ders içeriklerinin birbirinden açık bir şekilde ayırt edilmesi gerekmektedir.

Sık sık değiştirilmeyen, ancak esnek ve pratik yapısı ile ulusal ve uluslararası gelişmeler ve ihtiyaçlar karşısında devamlı güncel kalan öğretim programları hazırlanmalıdır. Bunun için de kişisel düşüncelerden uzak, daha çok AB ve ulusal olarak hazırlanan yükseköğretim yeterliliklerini temel alan, ancak alana özgü yeterlilikleri de etraflıca kuşatan ve alanında yetkin ve etkin kurumların kılavuzluğunda hazırlanan programların takibinin yapılması esas alınmalıdır.

İhtiyaç fazlası yeni coğrafya bölüm ve programları açılmamalıdır. Özellikle son yıllarda sayısı çok artan bölümlerde yeterince öğretim üyesi bulunmadığından dolayı bu bölümlerde verilecek öğretimin kalitesi de sorgulanmalıdır. Yeni programın açılması yerine mevcut programların kalitesi artırılmalı, bölümlerdeki öğretim elemanlarının meslek içi eğitimleri ile alanlarında daha iyi olmaları sağlanmalı, mevcut bölümler öğretim elemanı sayısı ve altyapısı açısından desteklenmelidir.

Türkiye'deki coğrafya bölümlerinde gerek öğretim elemanlarının sayısı, gerekse ilgili oldukları araştırma sahaları açısından çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Öğretim üyesi açısından minimum sayı ile öğretim veren bölümler olduğu gibi çok sayıda öğretim üyesi olan ve öğrencilerine çok sayıda seçmeli dersler sunan bölümler de bulunmaktadır. Bu şartlarda kısa sürede bölümleri öğretim üyesi sayısı ve öğretim elemanlarının çalışma alanları açısından belli standartlara kavuşturmanın mümkün olmadığı ortadadır.

Üniversiteler ve dolayısıyla lisansüstü öğretim programları arasında rekabetin artırılması gerekmektedir. Bu rekabet bölümlerin eğitim ve araştırma açısından gelişimleri için önemlidir.

Türkiye genelinde lisansüstü coğrafya eğitimi veren ana bilim dallarından akademisyenler belli aralıklarla bir araya gelip tecrübe paylaşımı ve planlama faaliyetinde bulunabilir.

Üniversitelerde lisansüstü eğitimin kalitesini artırmaya yönelik belli aralıklarla bir araya gelen ve toplantılar yapan bir kurulun olması lisansüstü eğitimde kalitenin ve güncel gelişmelerin takip edilebilmesinin sağlanabilmesi açısından faydalı olabilir.

Öğretim Programları İle İlgili Öneriler

Öğretim programlarına gelen öğrencilerin kalitelerinin artırılması da özellikle programların verimliliğini olumlu yönde etkileyecektir. Bunun için lisans eğitiminde başarılı olan öğrencilerin yüksek lisans ve doktora programlarına özendirilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir.

Öğretim programlarının hazırlanması ve güncellenmesinde bilgi ekonomisi kavramlarına dayalı, tamamen para amaçlı değil, ancak gelişmiş ülkelerdeki gelişmelerin ışığında insanlığa faydalı olma esaslarına dayalı olan yaklaşımların benimsenmesi faydalı olacaktır.

Bölümlerin ve öğrencilerin kendi yetenek ve ilgilerini öğretim programları ve araştırmalarda göstermelerinin önü açılmalıdır. Bu durum özellikle program ve araştırmacı yetiştirme açısından bölümlerin çeşitlenmesi açısından önemlidir.

Lisansüstü programlarda öğrencilerin seçebilecekleri derslerin sayısı artırılmalıdır. Özellikle öğrencilerin istatistik, temel bilgisayar becerileri, ileri düzeyde CBS, araştırma yöntemleri, coğrafi düşüncenin tarihi gibi dersleri almış olduğundan emin olunmalıdır.

Yüksek lisans ve doktora derslerinin işlenişine önem verilmeli, dersler düzenli olarak verilmeli ve öğrencilerin derslere katılımı aranmalıdır. Dersler öğrencilere verilecek ödevlerle geçiştirilmemeli, derslerin izlencelerine göre içerikleri ve yeterlilikleri belirlenmeli ve öğrencilerin bu dersleri almaları ile kazanacakları bilgi ve beceriler somut olarak tanımlanmalıdır.

Lisansüstü coğrafya programlarında öğrencilere sunulan coğrafi kavramların bilimsel ve çağdaş coğrafi literatüre göre sunulması önemli bir husustur. Zira dünya ile entegre olma hedefi içerisinde olan eğitim programlarımız bu entegrasyonda aynı dili konuşamadığı ve kavramlara aynı anlamı yükleyemedikleri için uluslararası bilimsel platformlarda bazı problemlerle karşı karşıya kalabilir.

Yabancı dil eğitimine önem verilmeli, tüm programlarda temel eğitim Türkçe bile verilse, öğrencilerin dünya ile entegre olmalarının faydaları anlatılarak mezun olana kadar en azından okuyacak ve anlayacak kadar dil yeterliğine sahip olmaları hedeflenmelidir. Bazı dersler İngilizce olarak verilebilir.

Öğretim Elemanları Ve Alt Yapı İle İlgili Öneriler

Öğretmenlerin eğitimi yaklaşımı dikkate alınarak mevcut öğretim elemanı kadrolarının meslek içi eğitimlerle yükseköğretimdeki yeterlilikler ve bu yeterlilikler için nasıl hazırlanması gerektiği gibi konularda yetiştirilmesi gerekmektedir.

Nitelikli öğretim üyelerinin yetiştirilmesi gerekmektedir. Alanını iyi bilen, İngilizceye hâkim, temel bilgisayar becerilerine sahip, öğrenmeyi bilen ve araştırmayı aşk seviyesinde seven, bilimsel idealizme sahip bireylerin yetiştirilmesine dikkat edilmelidir.

Bölümlerde minimum alt yapı olanaklarının sağlanmasına dikkat edilmelidir. CBS gibi teknik dersler belli bir düzeyde ve laboratuvarda verilmelidir. Bu açıdan tüm coğrafya bölümlerinde en azından bir CBS laboratuvarının açılması ve bu laboratuvarda temel CBS derslerinin verilmesi gerekmektedir.

Süreçler Hakkında Öneriler

Doktora programları için standartların yükseltilmesi gerekmektedir. Literatür taraması lisansüstü coğrafya öğretim programlarında yanlış anlaşılmaktadır. Dersten sonra en az bir yıl doktora yeterlilik sınavı için süre verilmeli, bu süre içerisinde kişilerin alanı ile ilgili önemli kaynakları okuması ve yapılacak yeterlilik sınavına literatür ağırlıklı olarak yapacakları çalışmalarla hazırlanmaları sağlanmalıdır.

Lisansüstü coğrafya programlarına öğrenci kabulünde; Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde uygulanan "niyet mektubu" ve "referans mektupları" da programa kabul aşamasında istenmelidir. Çünkü yüksek lisans ya da doktora yapacak öğrencinin bilimsel idealizmi ve kalitesi program çıktısını direkt olarak etkilemektedir.

Öğrencilere akademik etik değerlerin mutlaka iyi kavratılması gerekmektedir. Öğrencilerin intihal olaylarına dikkat etmeleri gerekmektedir.

Ders ve tez aşamasında disiplinler arası çalışmalara önem verilmelidir. Dersler seçilirken öğrencilerin ilgi alanlarına ve tezlerinde çalışacakları konulara göre farklı bölümlerden ders almaları teşvik edilmelidir. Tez konusunda Türkiye'de yaşanan diğer bir problem de danışmanların tezlerdeki katkı oranlarıdır. Tezler yapılırken danışmanlar tüm aşamalarda öğrencilere yol göstermesi, tezin aşama aşama danışmanın çizdiği doğrultuda gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Öğrenciler tez sürecinde kendi hallerine bırakılmamalıdır.

KAYNAKÇA

Ağıralioğlu, N. (2013). Türkiye'de Lisansüstü Öğretim, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3, 1-9

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Dilci T. (2011). Türkiye'de Eğitim Bilimleri Alanında Yürütülen Lisansüstü Eğitime Ulusal Yeterlilikler Çerçevesinde Bakış. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, Ss.93-106

Ekiz, D. (2009) Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Geliştirilmiş 2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

Günay, D. (2011). Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılandırılması Bağlamında Sorunlar, Eğilimler, İlkeler ve Öneriler-1, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1, 113-121.

İlhan, A.Ç. (2009). Bologna Süreci Lisansüstü yeterlilikler çerçeve programının oluşturulması, Ankara Üniversitesi Sempozyum Verileri, Ankara.

Karabağ, S., Şahin S. (2007). Coğrafya Eğitiminin Önündeki Engeller ve Geleceği. Kuram ve Uygu-

lamada Coğrafya Eğitimi (Ed. S.Karabağ, S.Şahin), Ankara, Gazi Kitabevi.

Karakütük, K., Aydın, A., Abalı, G., ve Yıldırım, S. (2008). Lisansüstü öğretimin sorunları konusunda Ankara'daki üniversitelerin lisansüstü enstitü yöneticilerinin görüşleri. Eğitim ve Bilim, 33, s.42-53.

Kurnaz, M., Alev N., (2009) İlköğretim ve Ortaöğretim Lisansüstü Öğrencilerinin Ders Seçimi Yaklaşımları ve İlgili Sorunları, Türk Fen Eğitimi Dergisi, 3, (ss. 38-52)

Şimşek, H. ve Yıldırm, A. (2006). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tatlı, S. ve Adıgüzel, O.C. (2012). Türkiye'deki Lisansüstü Karşılaştırmalı Eğitim Tezlerinin Çok Boyutlu Bir İncelemesi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), s.143-150

Varış, F. (1970). "Eğitimde Program Geliştirme". Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri

Yavuz, M. (2012). Yükseköğretim Yönetiminde Yaşanan Dönüşüm ve Türkiye için Alternatif Yönetim Modeli Önerisi, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara

Atıf Bilgisi / Citation Information

Aydoğmuş, Y. (2015). Akademisyenlerin Türkiye'deki Lisansüstü Coğrafya Eğitimine Yönelik Görüşleri, *Coğrafya Eğitimi Dergisi [Turkish Journal of Geography Education]*, 1(2): 31-42.